

Datum: 13. 04. 2004

Autor: Zuzana Horníková, Slávka Kampová

Zdroj: eTREND

Pavol Návrat: Vysokým školám pomôže pravda o ich úrovni

Každá vysoká škola o sebe tvrdí, že je kvalitná, o svojich nedostatkoch by však najradšej mlčala

Autoritou, ktorá sa zo zákona vyjadruje ku kvalite vysokoškolského vzdelávania a univerzitného výskumu na Slovensku, je 21-členná akreditačná komisia. Je poradným orgánom vlády, ktorá aj vymenúva jej členov. Komisia vypracúva odporúčania k zriadeniu, zlúčeniu, rozdeleniu, ale aj k zrušeniu verejnej či štátnej školy alebo jej fakulty. Konečné slovo však nemá – verejnú školu môže založiť alebo zrušiť iba parlament.

Komisia sa vyjadruje aj k tomu, či je škola spôsobilá vyučovať, udeľovať študentom akademické tituly, uskutočňovať habilitácie a konanie na vymenúvanie profesorov, vychovávať doktorandov. Môže, ale nemusí o svojich zisteniach informovať verejnosť.

Zdá sa nám, že Česi hovoria o nedostatkoch vlastných vysokých škôl kritickejšie ako Slováci. Je to tým, že majú naozaj viac chýb a problémov alebo len viac sebareflexie?

Ťažko povedať. Odpovedal by som protiotázkou: Kto to hovorí?

TRENDU to povedal [poradca](#) českej ministerky školstva, prorektor a niektorí dekáni Univerzity Karlovej, rektor Českého vysokého učení technického.

Čiže špičkové univerzity. Na Slovensku vám to nepovedali?

Nepovedali to na rovinu a nie o sebe. Riaditeľ odboru vysokoškolského vzdelávania na ministerstve školstva Peter Plavčan si dokonca stojí za tým, že slovenské školy sú kvalitné, lebo v zákonoch sú implementované všetky deklarácie a medzinárodné predpisy. Nezdá sa vám to paradoxné?

Treba začať poctivú diskusiu o kvalite vysokého školstva. Slovenské a české vysoké školy sú v mnohom v podobnej situácii. Viditeľné rozdiely sú pri financovaní – na Slovensku je nižšie. Namiesto rozvoja ide o prežitie a v takomto boji nemá kvalita prioritu. Každé kritické vyjadrenie môže mať fatálny vplyv. Preto sú možno Česi otvorenejší ako Slováci.

Je teda dôvodom českej otvorenosti viac peňazí?

Nechcem sa k tomu viac vyjadrovať, dôvodov môže byť iste viac. Ak vám o tom nerozprávajú slovenskí rektori, prečo mám ja?

Lebo ste predsedom akreditačnej komisie.

Ja som sa ku kvalite slovenských škôl verejne vyjadroval, aj kriticky, už viackrát. Porovnajme si počet Slovákov študujúcich v Česku a Čechov na Slovensku. Slovákov je vyše osemtisíc, Čechov pár stoviek. Nemalo by ich byť podľa veľkosti ich populácie dvakrát toľko ako Slovákov, teda 16-tisíc? Prečo tu nie sú? Nie je dôvodom aj kvalita?

Česi priznávajú, že vznik verejných vysokých škôl je u nich pod silným tlakom lobistov. Nová škola vznikne nie preto, že je prioritne ozaj kvalitná, ale preto, lebo ju niekto u poslancov pretlačil. Je to tak aj na Slovensku?

Ako odpoveď poviem jednu skúsenosť. Keď sa funkcie ujala predchádzajúca akreditačná komisia, vtedajší minister školstva [Milan Ftáčnik](#) ju poveril prehodnotením univerzít, ktoré vznikli len krátko predtým. Boli to Trenčianska univerzita, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave a Akadémia umení v Banskej Bystrici. Školy sme prehodnotili, pripravili odporúčania – od zrušenia cez zlúčenie až po neživotnosť minimálne niektorých fakúlt.

***Prof. Ing. Pavol Návrat, PhD.** (52) od roku 2002 predsedá akreditačnej komisii, tri roky predtým bol jej podpredsedom. Inžiniersky diplom získal v roku 1975 v odbore technická kybernetika na Slovenskej vysokej škole technickej (dnes Slovenskej technickej univerzite – STU) v Bratislave. Odvtedy až doteraz na STU na katedre, resp. dnes už jej novozriadenej fakulte informatiky a informačných technológií nepretržite pôsobí. S výnimkou dvoch rokov, keď prednášal na Kuvajtskej univerzite. V roku 1984 získal titul PhD. v odbore technická kybernetika – matematické stroje. O dvanásť rokov neskôr ho vymenovali za profesora v odbore aplikovaná informatika. Výskumne pôsobí v oblasti softvérového inžinierstva a umelej inteligencie, podieľa sa na viacerých medzinárodných výskumných projektoch. Spolupracoval na príprave strategických dokumentov o vývoji slovenského vysokého školstva a vysokoškolského zákona. Zastupuje Slovensko vo Výbore pre vysokoškolské vzdelávanie a výskum Rady Európy, je podpredsedom Slovenskej spoločnosti pre umelú inteligenciu.*

Tie školy naďalej existujú. Nikto vás nevypočul.

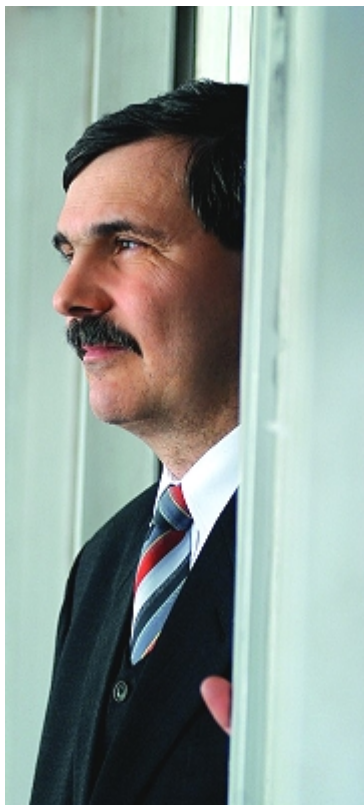
Žiadne takéto odporúčanie sa nezrealizovalo, minister ich ani nepredložil do parlamentu.

Kto ich teda zachránil?

Viem si predstaviť, že prišli zástupcovia regiónu a povedali: Nebláznite, nedajte si školu, keď ju už máme! A tak prežila fakulta, ktorú sme navrhli na zrušenie, aj vysoká škola, ktorú sme odporučili zrušiť alebo zlúčiť s inou v tom istom meste. Je to klasický prípad, keď zle zapnete prvý gombík na kabáte. Potom sa už automaticky budú zle zapínať aj všetky ostatné.

Je ťažké vziať pridelenú akreditáciu študijnému programu?

V predchádzajúcej komisii sme niekoľko ráz navrhli nepriznať akreditáciu tam, kde študentov prijali na neakreditovaný študijný program, alebo odobrať akreditáciu prebiehajúceho programu. M. Ftáčnik si to osvojil. No v ďalších prípadoch prevážil akýsi sociálny argument - čo so študentmi, ktorí ten program študovali? Akreditácia zostala bez ohľadu na kvalitu.

Aké máte osobné skúsenosti s lobingom?

Neviem, aké vysvedčenie si vystavím, ale za mnou lobisti veľmi nechodia.

Takže chodia za vašimi kolegami z akreditačnej komisie?

To neviem, ale pozor. S predstaviteľmi vysokých škôl sa často stretávame kvôli radám, vysvetleniu. Na tom nie je nič zlé. Ak však má byť posudzovanie komisie nezávislé a objektívne, potom to, dúfajme, znamená, že by sa jej rozhodovanie nemala pokúšať ovplyvniť štátna moc ani manažmenty vysokých škôl.

Ako funguje komunikácia komisie s ministerstvom?

V minulosti sme viackrát žiadali, aby nás ministerstvo vždy informovalo o svojich rozhodnutiach. Súčasný minister nám to sľúbil a sľub aj dodržiava. Doteraz však celkom presne nepoznáme niektoré rozhodnutia predchádzajúceho ministra [[Petra Ponického](#)], ktorý vraj krátko pred odchodom z ministerstva rozhodol pri viacerých školách inak ako akreditačná komisia. Ak to je pravda, zaujímalo by ma prečo.

Mnohé z vašich tvrdení sú dosť silné...

Berme to tak, že ponúkam jeden možný pohľad. Chcem pomôcť slovenským vysokým školám, ale na ceste k zlepšeniu nemožno obísť spoznanie pravdy o jej terajšom stave.

Je dobré počuť od človeka, ako ste vy, takúto otvorenú kritiku. Prečo sa však po nej nič nedeje? Necítite sa v akademickej obci ako čierna ovca?

V období, keď vznikalo toľko verejných vysokých škôl, presnejšie po založení oných troch univerzít, som sa stal podpredsedom akreditačnej komisie. Hlásim sa k spoluzodpovednosti. Obávam sa totiž, že extenzívne zakladanie škôl a ich bianko vyhlásenie za univerzity negatívne poznačilo celé vysoké školstvo.

Prečo ste tomu nezabránili?

Aj vtedy, aj dnes je akreditačná komisia iba poradným orgánom. Odporúčali sme, no rozhodovali ministri školstva. Pri tom museli asi všeličo zohľadňovať, nielen naše odporúčania. Chápem však, že existuje aj tzv. politická zodpovednosť.

Myslíte si, že by situáciu zlepšilo posilnenie právomocí akreditačnej komisie?

Súčasný zákon neprikazuje ministrom školstva akceptovať všetky naše odporúčania. Iná vec je, či je to v poriadku. Aká je nezávislosť akreditačnej komisie? Zjednodušene povedané, sme komisia, ktorá neakredituje. Odporúčame, ale o akreditácii rozhoduje minister. Nemyslím si, že je to dlhodobá šťastná.

A čo je šťastné?

Ak má akreditačná komisia získať samostatnosť a právo rozhodovať, musí mať väčšiu zodpovednosť a byť pod verejnou kontrolou. Musí existovať aj možnosť preskúmať jej rozhodnutia. Ak chce teraz niekto napadnúť naše rozhodnutie, musí ísť za ministrom školstva.

Povedali ste, že treba začať otvorenú diskusiu o kvalite vo vysokoškolskom štúdiu. Kto by ju mal otvoriť?

Verejnosť. Kým tá nebude presvedčená, že vysoké školy majú produkovať kvalitu, môžeme tu diskutovať, koľko chceme. Môžem to aj zúžiť na študentov a zamestnávateľov.

Čo konkrétne môžu urobiť študenti?

Študenti musia byť presvedčení, že chcú kvalitné vzdelanie, a nie titul. Inak zostáva silné púkanie pre vysokú školu, aby sa správala ako tlačiareň na diplomy. O to viac, ak financovanie závisí od počtu jej študentov. To je síce v poriadku, ale musí to byť sprevádzané tlakom na kvalitu. **Majú študenti záujem o kvalitu?**

Mnohí áno. Dokážu sa uplatniť ešte lepšie, než dúfame, lebo dostali kvalitné vzdelanie. No mnohí rozmýšľajú o štúdiu v zahraničí. Chcú ísť študovať tam, kde je o nich záujem. Mať čo najviac zahraničných študentov je jeden z atribútov kvality. Bohužiaľ, na našich školách študuje minimum cudzincov.

Ako sa môžu vysoké školy pre nich stať atraktívnejšie?

Vo veľkej miere je to na nich, musia sa mentálne prestať. Myslím si, že by im pomohlo i to, keby sme zmluvu o rovnakých podmienkach štúdia, akú máme s Českom, uzatvorili s čo najviac krajinami.

Ale veď predsa po vstupe do EÚ budú platiť pre všetky členské krajiny rovnaké podmienky...

A čo študenti mimo EÚ? Koľko Írov alebo Portugalcov príde podľa vás študovať na Slovensko?

Majú sa teda slovenské univerzity orientovať na Východ?

Áno, aj. Zaujímavé sú Ukrajina, Rumunsko, Bulharsko, Macedónsko, Srbsko a Čierna Hora, ale aj Bielorusko, Rusko a podobne.

Sú na študentov zo zahraničia školy pripravené kapacitne, sú schopné vyučovať napríklad v angličtine? Alebo od všetkých cudzincov čakajú, že sa naučia po slovensky?

Môže s tým byť problém, ale som optimista. Životaschopní Ukrajinci sa po slovensky naučia rýchlo.

Kedy na Slovensku zanikne prvá verejná vysoká škola?

Najprv sa treba opýtať, či má zaniknúť na základe vyjadrenia akreditačnej komisie. Nevie, či by mali vždy všetci zodpovední čakať až na ňu. Škola totiž môže zaniknúť i oveľa prozaiickejšie. Už teraz sa musia aj renomované univerzity pýtať, koľko budú mať napríklad v roku 2020 študentov. Ak neponúknu kvalitu, možno žiadnych.

Prečo by sa nemala komisia vyjadrovať k tomu, ktorá škola sa má zrušiť? Veď je to predsa náplňou jej práce.

Dobrá otázka. Samozrejme, že mala. Ale napríklad univerzita A má dnes slušný štandard a povedzme, že aj v roku 2020 ho bude mať. No ponúka príliš veľa študijných programov. Je atomizovaná, snád' ako dôsledok prežívajúcej tradície, malej pružnosti alebo aby mohla mať toľko profesorov a docentov. No pritom je stále o dve triedy kvalitnejšia ako univerzita B. Čo jej máme povedať? Spamätajte sa, ste atomizovaní a nemáte študentov? Nemôžeme to dobre použiť ako argument na zrušenie.

Ale môžete povedať škole B, že je nekvalitná.

Poviem to inak. Bol som na zasadnutí Slovenskej rektorskej konferencie. V kuloároch sa špekulovalo, koľko môže Slovensko uniesť výskumných univerzít. Padli čísla dve až tri. Ja som nahlas pre istotu použil dvojnásobok. O mesiac neskôr sa rektori pýtali, prečo nie všetky.

Rektor Českého vysokého učení technického si objednal medzinárodné hodnotenie univerzity. Platí za ňu a chce ju použiť aj na lákanie zahraničných študentov. Kedy budú takto rozmýšľať aj slovenské univerzity?

Niektoré tak už rozmýšľajú. Napríklad moja materská univerzita STU sa pred piatimi rokmi uchádzala o medzinárodnú akreditáciu odboru informatika u známej britskej inštitúcie Engineering Council. Dostala ju pre bakalárske aj inžinierske štúdium. Prešla rovnakou procedúrou ako akékoľvek zahraničné univerzity. Tri dni tu bola šesťčlenná komisia, pracovala neporovnateľne podrobnejšie ako slovenská akreditačná komisia. Jasne povedala, na ktoré roky akreditácia platí. Študenti, ktorí v tých rokoch začnú študovať, vyštudujú akreditovaný program. Je to metodicky čistejšie, lebo chodia na akreditovaný program, a ak sa nič dramatické nestane, akreditáciu nemôžu stratiť.

Sú medzinárodné akreditácie naozaj garantom kvality?

V zásade áno, ale absolútna záruka nie je. Keď sme akreditovali jednu nemenovanú slovenskú vysokú školu, ktorej išlo doslova o všetko, tak nám jej predstavitelia pred očami zamávali tzv. medzinárodnou akreditáciou. Na pol strany im napísali akési vyjadrenie niekoľkých expertov zo zahraničia. Ak by to boli ich kamaráti, nenapísali by to inak.

Platí tvrdenie, že Slovensko má priveľa vysokých škôl, aj na profesorov?

Vysoké školy chcú mať akreditáciu na magisterské alebo doktorandské štúdium aj preto, lebo tie podmieňujú udeľovanie profesorských titulov. Školy však majú rôzne kritériá aj rôznu dôslednosť pri ich dodržiavaní. Problém je, že titul je celoslovenský. Kto neprejde v Košiciach či Bratislave, môže skúsiť inde. Ak tam uspeje, titul mu platí aj v Košiciach a Bratislave.

V USA je profesorom ten, kto založil nejakú školu myslenia, má nasledovníkov. Je normálne, aby na Slovensku boli profesormi ľudia, ktorých nikto vo svete nepozná?

Ak sa to tak chápe v Amerike, dúfam, že aj na Slovensku. Obdobné požiadavky sú napokon súčasťou i našich zákonov.

Poznáte nejakého slovenského profesora ekonómie, ktorý by založil ekonomickú školu? My sme sa s takým nestretli.

Poviem to takto: v ekonómii nie som odborník. Inú ako takúto diplomatickú odpoveď vám dať nemôžem. Avšak bud'ne spravodliví: koľko svetovo uznávaných ekonomických škôl existuje?

Je to v poriadku?

Najhoršie je, že tí, ktorí nástoja na kvalite, na to môžu doplatiť. Profesorské tituly nedávajú, iní áno.

Kde je východisko?

Nejaké svitanie na lepšie časy prichádza. Ak by to tak nebolo, mnohí mladí šikovní by už na vysokých školách nepôsobili.

Tých mladých a šikovných by však mohlo byť viac, keby ich tí starší aj pustili k slovu.

Poviem vám, ako to robíme na Fakulte informatiky a informačných technológií STU. My v informatike sme pod silným konkurenčným tlakom, a tomu sa dlhodobo dá čeliť len snahou o kvalitu. Je priveľkým luxusom nevyužiť talentovaných, ochotných, mladých a dobrých.

Akreditačná komisia sa chystá na komplexnú akreditáciu slovenských vysokých škôl. Čo bude jej výstupom?

Pri komplexnej akreditácii by sa mali posúdiť všetky hlavné činnosti vysokej školy. Jej súčasťou bude aj znovuposúdenie už akreditovaných študijných programov. Vysoká škola sa o všetkých svojich odboroch dozvie, ako na tom sú. Aj to, či je vysoká škola neuniverzitnou, univerzitnou alebo výskumnou. Obávam sa však, aby to nebolo len platonické gesto, keďže o takomto rozdelení škôl zatiaľ rozhoduje zákon.

Súhlasíte, aby boli výsledky verejné?

V zásade áno. Ide však aj o to, či máme touto akreditáciou školy podporovať alebo ich ku kvalite tlačiť. Ja si myslím, že to má byť aj podpora. Ak je to tak a aspoň niektoré výsledky by zostali neverejné, škola povie o sebe všetko, aby dostala čo najpravdivejšiu expertnú analýzu. Ak sa výsledky zverejnia a bude sa od nich odvodzovať financovanie alebo prepúšťanie, málokto dekan či rektor bude úplne otvorený. Je to, samozrejme, len domnienka a dúfam, že sa nepreukáže.

Chcete tým naznačiť, že školy môžu akreditačnú komisiu klamať??

Nechcem nikoho upodozrievať, ešte sa nič v takom rozsahu na Slovensku nerobilo. No mám skúsenosti z evaluácie [hodnotenia] fakúlt, ktorú komisia robila zhruba pred piatimi rokmi. Nedá sa vylúčiť, že sa budú niektorí snažiť čísla prikrášať, ak pôjdu na verejnosť alebo sa podľa nich budú prideľovať peniaze.

Mnohé dáta o škole sú však fakty. Ako ich možno prezentovať v lepšom svetle?

Pri spomínanej evaluácii sme hodnotili najmä výskum a ukazovatele ako počet monografií, vydaných učebníc či článkov v renomovaných časopisoch. Dekani nám najprv dali ich zoznam, potom sme išli na všetky fakulty osobne. Zistili sme, že realita zďaleka nie je taká, ako nám ju dekaní opísali.

Môžete byť konkrétnejší?

Knihovníci považujú za monografie také práce, ktoré okrem iného majú aspoň tri autorské háčky, teda 60 strán. Neverili by ste, koľko sa na Slovensku vytvorilo monografií s rozsahom tesne okolo troch háčkov. Niekedy vznikol dojem, že aby vysoké školy splnili ďalšiu podmienku publikovania, dokonca si založili a financovali vlastné časopisy a zborníky. Samozrejme, že sme inak posudzovali lokálne periodikum a inak medzinárodný renomovaný časopis.

Čo sa z tejto evaluácie vyvodilo?

Jej výsledkom bolo rozdelenie fakúlt do štyroch skupín podľa kvality. Technické sme porovnávali s technickými, lekárske s lekárske a tak ďalej. Na to sa malo nadviazať financovanie zo štátneho rozpočtu tak, že kvalitnejšie pracoviská by dostali viac. Išlo o zhruba sto fakúlt a pripúšťam, že pri takom počte sme mohli urobiť aj diskutabilné hodnotenia. No ako celok to dávalo snáď celkom verný obraz. Možno sa domnievať, že niektoré fakulty vytvorili tlak, aby sa to neprijalo. Vyzeralo to tak, ako keby všetci chceli byť v tej najvyššej kategórii. Žiadne dôsledky z toho napokon ministerstvo nevyvodilo.

Aké kritériá budete hodnotiť teraz?

Kritériá schváli na návrh akreditačnej komisie po vyjadrení vysokých škôl ministerstvo školstva. Zatiaľ sa o nich diskutuje. Navrhujú sa ťažko, nikto totiž nevie, aké dôsledky sa z nich odvodí. Nie je dohodnuté ani to, či sa bude hodnotiť formou správy alebo aj stupnicou, či sa hodnotenie bude týkať vysokej školy alebo odborov. Úprimne povedané neviem, o koľkých slovenských univerzitách sa dnes dá povedať, že robia špičkový výskum. Určite sa na mnohých pracoviskách robí. No možno keby sa hodnotili školy ako celok mechanickým priemerovaním kvality v jej jednotlivých odboroch, zostala by na Slovensku horko-ťažko jediná výskumná univerzita.

Ste za to, aby sa od výsledkov hodnotenia odvíjalo financovanie škôl z verejných zdrojov?

Som za to, aby sa určilo, kde je špičková kvalita a kde slabá. To by malo mať vplyv na verejné financovanie. Obávam sa však, že pod hrozbou prísneho vyvodzovania takýchto externých dôsledkov sa budú školy prezentovať v čo najlepšom svetle.

Čo by sa malo minimálne udiť??

Dôsledky by si mala vyvodzovať v prvom rade sama vysoká škola. Dostane signál, že na fakulte je dlhodobý problém s kvalitou výskumu. Buď si s tým poradí fakulta, alebo vysoká škola.

Je fér, keď sa pri verejnom financovaní zohľadňuje viac kvantita ako kvalita?

Je nespravodlivé, aby boli kvalitné vysoké školy penalizované za to, že majú vysoký štandard výučby aj výskumu, no dostanú v podstate rovnako ako menej kvalitná škola s obdobným počtom študentov. Musíme hľadať spôsob, ako ich financovať lepšie.

Ako?

Výskum sa financuje inštitucionálne a súťaživo a oba spôsoby majú opodstatnenie. Ten prvý však skrýva podtón. Raz dostane univerzita nálepku – pozitívnu alebo negatívnu - a zbaví sa jej veľmi ťažko. Pri súťaživom financovaní musí neustále preukazovať kvalitu. Treba preto pridať peniaze do grantových agentúr, ktoré financujú súťaživo. Šancu majú všetci, viac dostanú lepší. Znamená to aj posilniť nezávislosť a objektívnosť posudzovania a prideľovania peňazí. Vo výučbe treba dôsledne trvať na tom, aby magisterské, resp. inžinierske a najmä doktorandské štúdium poskytovali len tí lepší. Ak toto platí, potom je spravodlivé tieto štúdiá vyššie financovať.

Kde je únosná hranica medzi kvalitou a kvantitou?

Keď sa vysokoškolské vzdelávanie otvára, otvorí sa aj menej schopným. Ak sa má zachovať kvalita, nemožno všetkých študentov pretlačiť do magisterského štúdia a tým ho degradovať. Nie je hanbou poskytovať bakalárske štúdium a nie je hanbou ho získať. Práve naopak – práve to je vysokoškolské vzdelanie už aj podľa súčasného slovenského zákona. Ak vo vyspelých krajinách najmenej tretina či až polovica osemnásťročných ide na vysokú školu, väčšina skončí ako bakalári a len malá časť, povedzme pätina, pokračuje ďalej.

Tón, v ktorom sa rozprávame, nevyznieva pre slovenské vysoké školy povzbudivo. Nedramatizujeme to príliš?

Teraz ste mi dali výbornú možnosť, aby som povedal, že to prehánate. No nie je to tak.